

*Guerra i ciutat. La invasió napoleònica i el final del poder senyorial**

Jesús E. Alonso

Per als gandians, durant molt de temps, ha semblat que el segle XIX i la ciutat contemporània començaven a existir pel 1881. Ja se sap: allò de l'eixampla i l'enderrocament de les muralles, el naixement de la premsa periòdica amb *El Litoral*, l'Exposició Regional, el primer ferrocarril a vapor...

Tanmateix, aquests canvis, certament visibles i cridaners, no venien del no-res: tenien arrels econòmiques i polítiques que semblaven restar en una nebulosa, al bell mig de lluites civils, d'epidèmies de còlera i de moments certament conflictius que se succeïren entre la guerra de Napoleó i el Sexenni Revolucionari, el qual abocava a la I República i a la posterior i duradora Restauració alfonsina del 1874.

Tot i això, les dècades de 1840 i 1850 suposaven una estabilització política i un nou cicle expansiu que podria ser identificat, a nivell estatal, amb la nova legislació hisendística i municipal del 1845 o, a nivell local, amb l'apropiació

*Són especialment d'agrair les notícies i amabilitats diverses rebudes d'Enric Ferrer Solivares i també de Jesús Millan i Manuel Ardit. Com també la idea mare d'aquesta petita aportació, provinent de Santiago La Parra i Gabriel Garcia Frasset.

municipal del convent de Sant Roc i l'inici d'una reorientació urbanística i dels transports que al final trencaria la closca de la ciutat murada.¹

Perquè tots aquests canvis tingueren lloc, tanmateix, calia trencar o superar unes estructures fortament arrelades: la societat estamental, el privilegi, el control corporatiu del comerç i dels avituallaments, la desigualtat jurídica entre persones i poblacions... L'oposició antisenyorial (com la Il·lustració mateixa) és clau per entendre la gènesi del liberalisme i les noves idees polítiques. Els dirigents constitucionals es van aguerir defenent els interessos del comú com a diputats i síndics (els únics càrrecs als quals podien optar els no insaculats o privilegiats), o fins i tot com a regidors i alcaldes ordinaris. És el cas, a Gandia, de Lluís Gallart, de l'il·lustrat Pasqual Albuixech, de l'advocat Vicent Rausell, de Xavier Pallarés, del noble olivà Carles Ciscar,² o del també noble i comerciant Joaquim Company; i, així mateix, d'alguns membres d'un sector especialment polititzat (a un bàndol i a l'altre): els notaris Pere Picornell i Joan Pastor i López.³

Amb tot, una visió simplista o dualista del panorama polític local és insuficient per explicar-ho tot. Com ens ha demostrat Vicent Savall per al període 1789-1808 (i com hem pogut comprovar al llarg de molts segles), els nivells de consens polític local eren força elevats, a diferència de casos com els de Sueca, Tavernes o Alcoi; a més a més, els navegants hàbils en aigües tèrboles o «pastissers» existien; com és el cas de Vicent Joaquim Just i Chaveli, alcalde el 1813-1814 i el 1820.⁴

En encarar-nos a aquests temps de canvi i revolució cal tenir en compte, d'altra banda, l'especificitat d'uns mecanismes polítics locals, els quals no es limiten a

1. Vegeu, entre altres treballs, Vázquez: 1994; Alonso: 2007.

2. Carles Ciscar era un noble hisendat i ben situat, amb 1.144 lliures anuals de renda declarada; i també, com veurem, un dels membres més actius del consistori. Cf. *Repertorio del Real derecho de equivalente* (1801). Arxiu Històric de la Ciutat de Gandia (en endavant AHCG), AB-528. Segons Savall (2007, p. 47), va ser alcalde ordinari el 1793, 1797 i 1798; i síndic personer el 1805. Sobre la seua nissaga nobiliària, vegeu el *Llibre de recepció de famílies nobles*. AB-1718.

3. No obstant això, les investigacions de Vicent Savall Todo han posat un punt de complexitat i de contradicció en la formació d'un hipotètic bàndol antisenyorial. Cf. Savall: 2007, p. 66 i ss.

4. Prèviament a l'alçament de Riego havia estat segon a l'Ajuntament, juntament amb l'alcalde major A. M. Moya i el 1823, en plena Guerra Civil, exercia com a alcalde major d'Alzira.

ser una corretja de transmissió de l'estat i mostren unes relacions de poder internes que s'han de valorar amb justesa.⁵

Dins d'aquest entramat, és evident que el poder ducal jugava un paper central. Allò que contemplarem tot seguit és, ni més ni menys, el principi del final de la vida política del ducat que un dia fundà Alfons el Vell i més endavant compraren els tan recordats Borja.

1801: els peus en remulla

La Gandia de l'inici del XIX, aquella que descrivia l'il·lustrat oblidat Vicent Ignasi Franco, era una petita ciutat murada, de 6.000 habitants, que certament podia ser assetjada pels temuts camperols de l'Horta: els petits «bàrbars» casolans, llauradors presentats sovint com brutots, perillosos i apassionats.⁶ I ho va ser.

Aleshores, al bell mig d'un panorama certament complex, les institucions protagonistes de l'Antic Règim encara eren vives, però en una crisi palesa d'identitat i d'hegemonia. Una crisi que s'entrellaçava amb les guerres constants, la crítica situació econòmica i el daltabaix de la mateixa institució monàrquica.

Un símptoma inequívoc d'això mateix eren els aldarulls i les protestes socials. Uns avalots (sobre el caràcter «primitiu» o «modern» dels quals s'ha especulat molt) en què podien entremesclar-se aspectes xenòfobs, defensa d'una economia moral tradicional i postures protorevolucionàries; revolta espontània i motí organitzat, lluita antisenyorial i trames clientelars.⁷

Els avalots més estesos i que més incidència van tenir a la Safor van ser els de l'estiu de 1801, els quals van ser encesos pel conat d'implantar el sistema castellà de reclutament de milícies provincials.⁸

5. A França, molts antropòlegs, sociòlegs i historiadors convergeixen en historiar el poder *en i sobre les comunitats rurals*. S'hi pot veure un resum bibliogràfic en Toscas: 1991, pp. 113-127 i Cruz: 1991, pp. 123-127.

6. No ens podem estar de citar una frase lapidària d'un mestre filòsof que, com sempre, ens capgira la mirada: «*El bàrbar és sempre l'home que dardeja les fronteres dels estats, és aquell qui escomet contra els murs de les ciutats...*». M. Foucault: 1992, p. 203. Sobre el mite dels llauradors «salvatges» i la por a la revolta o *jacquerie*, Chauvaud: 1991, p. 16.

7. Sobre la complexitat d'aquests moments i de la mateixa guerra pel que fa la coexistència d'elements «tradicionals» i «moderns» és ben il·lustratiu l'article de Jesús Millan: 2008. Sobre els fets del 1801, són ja clàssics els treballs de Manuel Ardit citats en la bibliografia final.

Paradoxalment, els patricis locals confiaven més en la capacitat represiva de l'estat que no en la seua pròpia. Aquesta era una de les essències de la monarquia de l'edat moderna. Tanmateix, una vegada i una altra, com veiem el 1801, havien de ser ells els organitzadors i inspiradors de la defensa davant de les turbulències. Els acords de l'ajuntament gandianà deixen traslluir una gran preocupació per la seguretat durant les setmanes en què el Tramusseret de Benirredrà i la seua quadrilla tenien esporuguida la Safor. No debades, importants membres de l'escamot eren gandians, com ara Antoni Morant, *el Coix*, Joaquim Pérez, *Collet*, i Josep Martínez, *Xalmeret*.

Cap a setembre, la ciutat de Gandia se sentia mal defensada i es preocupava de reparar els seus accessos emmurallats i fer portes noves per a la Vila Nova. El portal del Quarter i el d'Oliva tancaven des de la nit fins a l'alba per tal d'evitar que «*se introduzcan de noche los malvados*». Els grups d'esvalotats solien, en efecte, entrar a les poblacions a la nit. Vestits de llauradors, es congregaven al so d'un caragol, feien processó pel poble i atemptaven contra els símbols del poder senyorial: forques, escuts o fins i tot els mateixos arxius. També solien col·locar pasquins i llegir un bàndol cridant a la no participació i a la lliure venda sense haver de pagar.

Sembla que, almenys a Gandia, les mesures preses pels cavallers i el consell municipal, disposats a defensar la ciutat de les «invasions», foren efectives. A la fi, la situació fou controlada i el Tramusseret va acabar en la forca.⁹

8. En contraposició a la secular prevenció popular contra el reclutament, l'estat tenia un particular interès per reforçar la columna vertebral que el sosté i amb el s. XVIII es guanyava en regularitat dels sortejos i en actualització de les ordenances militars. Malgrat aquests desitjos, però, la realitat de la defensa i de les forces armades era ben diversa. La guerra de la Convenció posaria en evidència l'anacronisme i la insuficiència de l'exèrcit regular, alhora que la necessitat de recórrer a altres formes de mobilització com ara els sometents (prohibits en el decret de Nova Planta) i altres forces armades de caràcter local, sobretot milícies.

9. Segons informació amablement facilitada per Manuel Ardit, van ser executats a València don Alonso López, àlies *Barrabàs de Camunyes*, a qui se li va donar garrot «en la classe de nobles»; Vicent Mas, àlies *el Tramusseret de Beniardà*, que fou penjat i esquarterat; Antoni Morant, àlies *el Coix de Gandia*, penjat i tallada la mà dreta; Joaquim Pérez, àlies *Collet de Gandia*, penjat i tallada la mà dreta; Josep Martínez, àlies *Xalmeret de Gandia*, simplement penjat, i Josep Sans, àlies *el Mut de Beniardà*, també simplement penjat. Tot això es troba en el primer llibre d'ajusticiats de la Confraria de la Mare de Déu dels Desemparats de València (fol. 93r), la qual s'ocupava de soterrar els executats. El seu arxiu es troba avui a la Biblioteca Valenciana. Si bé sovint

Sis anys després, ja en les vespres de la guerra, entre molts altres esdeveniments, tenien lloc fets que anunciaven temps nous: l'un era la posada en marxa de les mesures desamortitzadores de Godoy que, amb el vist i plau de Roma, suposaven l'alienació de la setena part dels béns de totes les parròquies.¹⁰

Per motius diferents, 1807 va ser també un any important per a la història eclesiàstica i educativa de Gandia. Requerits pel seu Ajuntament, els pares escolapis arribaven i s'instal·laven a l'antiga universitat jesuítica. Aquests es trobaven ben preparats per a enfrontar-se als trasbalsos que s'acostaven. En primer lloc, perquè no disposaven de cap jurisdicció ni dret de caràcter feudal. Solament se'ls concedia l'usdefruit d'algunes escasses propietats al voltant de l'ermita de Santa Anna i haurien de viure dels problemàtics pagaments de l'administració municipal. En segon lloc, perquè la seua funcionalitat social estava clara: la dedicació a l'ensenyament (no a l'oració, la contemplació o qualsevol altra activitat «improductiva»). Ambdós trets els farien compatibles amb les polítiques liberals, les quals pretenien, al capdavall, que els clergues esdevingueren una mena de funcionaris al servei de l'Estat.

Guerra i ciutats: el patriotisme en qüestió?

Dia a dia, construïm la nostra memòria col·lectiva d'acord amb les nostres preferències, inquietuds i interessos. Per això s'han dit moltes coses sobre la violència social i sobre les guerres: sobre les seues causes, econòmiques o patriòtiques, antropològiques, tribals o ideològiques, dinàstiques, nacionals o imperialistes. Tot i això, la violència és mala d'explicar, associada com va a la desraó. Juntament amb la guerra, també, ens interroguem per la societat, pels seus imaginaris, per les seues pors i passions...

Tot i això, poc s'ha dit de com s'han viscut les guerres des dels pobles i les ciutats: és «normal», si tenim en compte la perspectiva «nacional» de la major

s'anomena el Tramusseret com a originari de Beniardà, poble de l'Alcoià, recentment l'investigador Manel Arcos ha comprovat que va nàixer a Benirredrà el febrer de 1775.

10. Expedients d'alienació de la setèma de les parròquies de la Safor. AHCG, AB-1874. Tot aquest procés, ben documentat, fou paralitzat arran del motí d'Aranjuez.

part de les històries; en elles partíem, és clar, d'un *parti pris*, d'uns bons i d'uns dolents. Especialment en una guerra com la que ens ocupa.

Així, ens situem ara a un altre costat de l'escenari, potser per a escrutar la història a l'inrevés: perquè és evident que la visió, des de «la ciutat» o els pobles és potser més elemental i prosaica, però certament tan real i viscuda, o més, que no les altres.

Ben és cert que aquesta guerra no tenia els mateixos components de conflicte civil o de guerra camperola que sí que va tenir l'altra gran guerra anterior, la de Successió a la corona espanyola. Era la primera, gran i potser única guerra nacional de la nostra història contemporània, amb una mobilització universal (no estamental) i en la qual l'Església feia de propagandista d'un reclutament sense excepcions i sense exempcions.¹¹

Amb tot i simplificant, es fa evident que la ciutat i, particularment, la seua institució municipal, el que pretenia davant de qualsevol conflicte bèl·lic era minimitzar els danys; negociar, si calia, per una rendició poc destructora, pactar els subministres, evitar saquejos, allotjaments i hospitals militars. La por i la prudència davant de les potencials extorsions de la tropa i la «insolència soldadesca» eren un factor essencial.¹² Tanmateix, també és cert que l'oligarquia vivia entre dos focs entre els quals havia de saber navegar: quedar bé davant les autoritats monàrquiques (o imperials) i defensar, també, els seus conciutadans.

1808: del ridícul de la monarquia al protagonisme local i regional

Arribats al 1808, per tant, i amb els precedents que coneixem, el malestar polític era general.¹³ Per un costat es produïen alçaments antifrancesos, on els sentiments xenofòbs i religiosos eren protagonistes, i per l'altre, a la majoria de

11. Blanco: 1988, p. 49 i ss.; Canales Gili: 2003.

12. Un exemple: l'any 1812, en una comparecència dels governants del 1808, Josep Arremendia declarava que, a més de disgustar la superioritat, si s'haguessen negat a pagar «*se hubiera expuesto a alguna tropelía de parte de una tropa destituída de medios, miserable e infeliz*». Acord de 27-7-1812. AHCG, AB-51. Sobre la insolència soldadesca, cf. Chavaud: 1991, p. 17. Sobre la interrelació entre les forces armades locals i estatals hi hauria molta tela a tallar. Vegeu Alonso: 1994; Blanco Valdés: 1988.

13. Evidentment, no anem a esplaiar-nos en el marc general. Per a això ens podem remetre a altres autors, començant pels participants en el cicle de conferències organitzat pel CEIC Alfons el Vell: Manuel Ardit, Jesús Millan i Emilio La Parra.

poblacions es formaven juntes on eren representades la major part de les forces vives: el clergat, la noblesa, els gremis i els acomodats s'unien a les autoritats existents en un intent de controlar i atendre una situació d'emergència. Un conjunt ample de forces que la monarquia de Carles IV i Godoy no havia sabut o volgut integrar en el seu projecte reformador.¹⁴

Al Regne de València, els successos més significatius es produïren a partir del Crit del Palleter del 23 de maig i els avalots dirigits pels pares franciscans Martí i Rico. I, òbviament, pels activíssims germans Bertran de Lis, que eren capaços d'armar un exèrcit particular. El mateix 23 de maig es produïa des de Capitania General i el Reial Acord un bàndol sobre reclutament general i el 25 es constituïa la Junta Suprema de València, de la qual formaven part Pere Castillo i Almúnia, marquès de Jura Real, i també el marquès de Valera.

A Alcoi, el 31 de maig es formava una junta amb tres nobles i tres clergues, dos representants dels llauradors, sis de la Reial Fàbrica de Draps, un fabricant de paper, un comerciant i clavaris dels quatre gremis majors. A Ontinyent, el 13 de juny, s'havien sumat a l'ajuntament els diputats i síndics, a més d'una representació del clergat, dels gremis i d'altres sectors oligàrquics. El progressiu acostament de les tropes franceses seria també causa de la formació de juntes de seguretat amb trets semblants i també d'abrandades proclames d'alguns clergues.¹⁵ A Gandia, aquesta junta, instal·lada al col·legi de l'Escola Pia, es trobava integrada per

El rei Carles IV.
Gravat pres d'*Historia de Europa*,
d'Emilio Castelar. Madrid: 1895-1901.

14. Millan: 2008 (b), pp. 9 i 12. Abans de Godoy sí que s'havia intentat comptar amb el patriciat urbà com a jerarquia natural que promovia la tranquil·litat i el benestar del poble; fins i tot s'havien instaurat els càrrecs electius de síndic personer i del comú. Vegeu per a Gandia el llibre de Savall *et alii*: 2007.

15. El plebà de Santa Maria d'Ontinyent, pel juny de 1808, arengava amb crits com «*A los franceses! Viva la Purísima Concepción!*». Fullana: 1997, p. 272.

l'alcalde ordinari, regidors, diputats, el degà de la seu col·legial, canonges, el guardià de Sant Francesc, el rector de les Escoles Pies, vicaris, llauradors, artesans i clavaris dels gremis.¹⁶ Es tractava d'un poder paral·lel substitutiu de l'anterior? D'entrada, aquest juntisme tenia un component de continuïtat. Amb ell revifava una llarga tradició consistent a reunir els sectors influents d'una població davant de situacions límit, com ara les guerres i els contagis.¹⁷ Però també és cert que anaren més enllà i trencaren els esquemes anteriors de poder, eixamplant la base i creant nous mecanismes de representativitat que engegarien les Corts de Cadis. Aquestes juntes patiren un procés de centralització, de manera que cap a l'estiu del 1808 es concentraven en caps de partit com Dénia, Alcoi i Xixona.

Era l'1 de juny de 1808 quan es presentaven el barons de Mislata i de Campo Olivar com a comissionats per la Junta Suprema de Govern del Regne per a l'enllistament de tropes de Gandia i el seu partit. En sessió municipal de 4 de juny (amb Rodríguez de Valenzuela com a alcalde major i Josep de Arremendia com a alcalde ordinari) s'acomplien ordres sobre enllistaments i s'anomenava una comissió de dipositaris d'una col·lecta especial.

Malgrat la presentació d'un gran nombre de voluntaris, alguns d'ells «*perseguidos por la justicia*», també és cert que prompte caldria procedir al sorteig de la quinta de 1806 «*sin distinción de estados*».¹⁸ Així mateix, es posaven en marxa tots els mecanismes per a l'obtenció de recursos (garrofes, cavalls, racions de pa i galetes, blats...) per a l'abastiment de «*milicias, guerrillas y ejército*», molt sovint tirant mà dels almodins, i també dels dipòsits dels fruits partits, delmes i terços delmes.

El 1810 s'organitzaven partides de guerrillers, dirigides per Josep Ferrer i Abargues, o per Joaquim i Pere Guzmán, els quals n'eren al seu torn els

16. La Parra, E.: 1985, 17 i ss.; Gandia, Josep: 1995, 217-218; Alonso: 1997, 168. Per a Berenguer, parlant d'Alcoi (1977, 32-33), es tractava «*de las personas de más arraigo, ilustración y carácter*».

17. Tornem a topar amb allò que «el desbordament d'allò "nou" es va covar dins d'uns motlles "tradicionals"». Millan: 2008 (a), p. 2.

18. AHCG, AB-1543. Ban de 10 d'agost de 1808. Pel 1810 i el 1811 començaven a abundar les sol·licituds de persones que volien l'exempció de la milícia nacional per necessitar el jornal, les quals, no obstant, haurien de posar un substitut. *Comptes, sortejos, repartiments i altra documentació sobre la milícia nacional (1810-1874)*. AB-1587.

subscriptors o financers més importants; ahora que la milícia honrada local, dirigida per Lluís Castillo i Almúnia, s'adreçava cap a Xàtiva, Catarroja i Castelló de la Plana. A Pego, i des del 1808, eren bastant conegudes les guerrilles armades i dirigides per Joan Baptista de Montserrat.

El 1811 s'establia una fàbrica de fusells a l'Escola Pia i el 1813, després de l'ocupació francesa, en una part de l'edifici s'instal·lava un col·legi militar que finalment, el 1817, es traslladaria a Segòvia.¹⁹

Per a les municipalitats no era nou el fet de trobar-se isolades i desvalgudes dels poders centrals. Al capdavant, eren elles les qui s'havien de traure les castanyes del foc i, encara, haurien de constituir el més ferm puntal per afrontar la guerra i abastir de recursos i queviures les tropes. Certament, en aquesta ocasió, els socors als *servidores de la pàtria* es donaren de més bon grat que no en altres. Sobretot en l'inici del conflicte. Els diversos regiments que s'hostatjaren a Gandia foren ben auxiliats, com va ser el cas, pel febrer de 1809, de la Cavalleria de Borbó.²⁰ La Valldigna, del seu costat, enviava els recursos necessaris per fornir les tropes acantonades a Alzira i el monestir de Simat condicionava les seues dependències per esdevenir hospital militar.

Tot i això, les exaccions prompte arribaren a fer-se insuportables. De l'entusiasme patriòtic passàvem a la indiferència, al cansament i a les desercions. Xàtiva, pel 1810, solia ser-hi la reserva de la cavalleria de l'exèrcit del Centre, amb els seus hospitals. Cap al mes de maig, però, s'exhaurien les existències per al subministrament i la Junta de Defensa local feia les súpliques pertinents perquè marxés la tropa i el seu hospital es traslladés a Ontinyent.²¹ A l'agost, tanmateix, els malalts havien de tornar des d'aquella població i, el que era pitjor, sense el personal facultatiu que els atengués. Encara, poc després, arribaren ferits nous des d'Elx. Després de les exaccions de bagatges, aplegava l'hora de la recaptació de plata i altres tributs, amb la qual cosa moltes sagristies començaven a buidar-se d'objectes preciosos. Una acció que rematarien, després, els ocupants francesos.

19. «Cronologia...»: 2007, p. 7.

20. Se li van subministrar 5.000 rals de billó procedents del fons de l'equivalent com a «*socorro a estos servidores de la patria*».

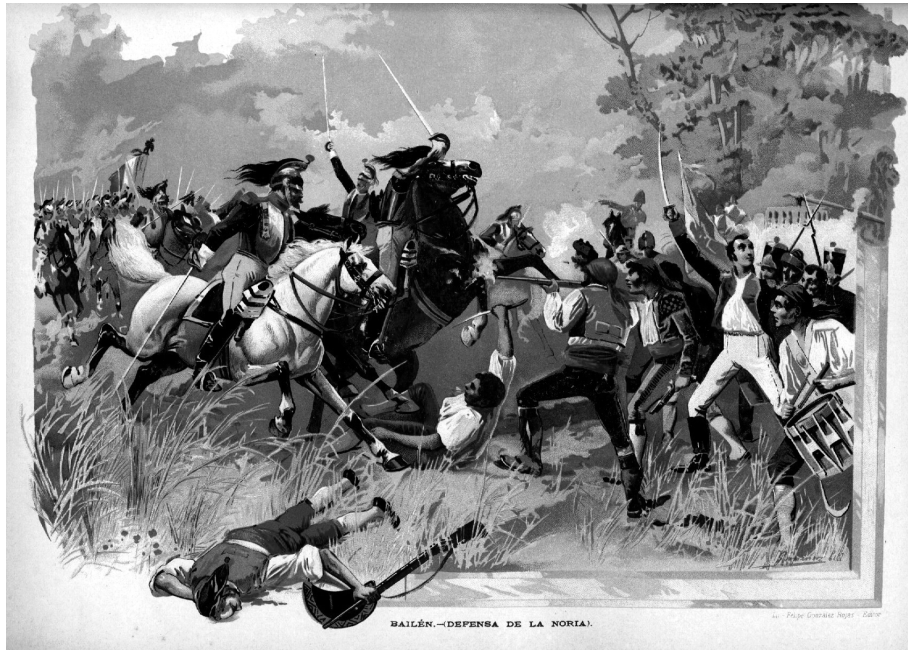
21. Sarthou: 1934-1935, volum II, pp. 367 i ss.

Tot recapitulant i a tall de «periodificació dels anys de guerra» podem parlar d'una primera etapa, la que hem descrit, de sort molt diversa, en la qual no foren molts els enfrontaments bèl·lics, si bé les tropes i els guerrillers vagarejaren desorientats per tot el territori. El buit del poder central era evident, i també les negatives sistemàtiques al pagament de les rendes feudals.

Amb la convocatòria de les Corts i el Decret d'abolició de senyories de 6 d'agost de 1811 s'encetava un període nou, preconstitucional, fins a l'ocupació francesa que té lloc el 1812. El 1813 és l'any de l'alliberament i de la proclamació de la constitució de Cadis, i el 1814 el de la reacció absolutista parella a la tornada de Ferran VII.

1811: l'inici del final del poder ducal

El poder dels grans nobles presentava un problema substancial al País Valencià i al llevant peninsular: les rendes que els sostenien tenien uns orígens antics i

Batalla de Bailén. Gravat pres d'*Historia de Europa*, d'Emilio Castelar. Madrid: 1895-1901.

foscós que se solien etiquetar com a «jurisdiccionals»; si aquests grans senyors tenien problemes polítics que afectaren aquesta vessant, la situació compromesa a la qual es veien abocats afectava la mateixa línia de flotació del seu poder. En canvi, eren escasses les seues possessions en règim de propietat absoluta consolidada i, per tant, en disponibilitat plena. No eren allò que els diputats de Cadis nomenarien senyors territorials. El seu poder era bàsicament polític.

Cal recordar sobre això que, en començar el segle XIX, la màxima autoritat municipal gandiana era l'alcalde major, càrrec de la confiança del duc, també nomenat governador de Gandia i llocs del seu ducat, territori i terme general. Presidia les sessions de l'Ajuntament i entenia en causes tant de caràcter civil com criminal. A més de regir-se per les pragmàtiques, les lleis reials (sobretot les instruccions contingudes en una Reial Cèdula de maig de 1788) i pels capítols de bon govern dels seus estats, el duc solia fer-li comandes específiques per a cada mandat.²² Altrament, les propietats absolutes de la duquessa eren escadusseres a la Safor.²³

Ja des de l'inici de la guerra havia tornat a la palestra un dels temes estel·lars d'aquella transició: havien de pagar impostos el duc i la seua col·legial, ço és, els estaments privilegiats? Una de tantes vegades, el 24 de maig de 1811, es produïa una àmplia discussió al voltant d'un memorial que diversos membres de l'Ajuntament havien realitzat en protesta per una rebaixa.²⁴ El 2 de novembre, una vegada més,

22. El 1792, la carta de nomenament contenia recomanacions com les de tenir «*particular cuydado en castigar los delitos y pecados públicos, las fuerzas y agravios que se hicieren a la justicia, a la república, a las viudas, a los huérfanos y desvalidos... advirtiéndoles cuyde mucho de la conservación de los montes, pesca y caza, visitando los términos y fomentando mis derechos jurisdiccionales y patrimoniales, de que ha de ser juez conservador, haciéndoles igual encargo por lo respectivo a la alóndiga, o pósitos que tenga la ciudad y lugares de su ducado, hasta que restituyan lo que hallare usurpado*». AHCG, AB-44.

23. Una interessant revisió i un balanç darrer del patrimoni ducal al País Valencià és el descrit pel seu arxiver i cronista Basilio Sebastián pel 1851-1852. Cf. Arciniega: 2001.

24. «*Tierras que en el día valen mucho, están rebaxadas en el libro padrón más de la quarta parte*.» El duc s'havia beneficiat d'una rebaixa gens menyspreable de 2.285 lliures en raó de ser «*casa de Escusado y Tercio-diezmo*» (és a dir, per tenir aquell any, precisament, una responsabilitat gran a l'hora de recaptar impositons). La rebaixa es produïa malgrat el decret de l'Intendent sobre repartiment a Sa Excel·lència i malgrat la protesta dels perits i llauradors, que consideraven infravalorades les quantitats.

s'oficiava el procurador patrimonial de la duquessa per tal que pagués l'equivalent; tres dies després, la duquessa contestava amb amenaces i nomenava un procurador en la Reial Audiència.²⁵ Paral·lelament i un cop dictat el famós decret d'abolició de senyorijs d'agost de 1811, un ajuntament ple de contraris al duc oficiava al seu procurador patrimonial, Josep de Tapia, per tal que manifestés els títols en virtut dels quals aquest percebia rendes per *contracte lliure i particular* i quines no (és a dir, per causa de títols jurisdiccional, prescindibles). Aquesta vegada, tanmateix, l'Audiència de València afavoria les pretensions de la duquessa.

El colp de gràcia, però, vindria amb la destitució de Vicent Sarrió i Sans, el darrer alcalde major nomenat per la casa ducal, el 1809. L'octubre de 1811 deixava el seu càrrec, això sí, amb un diplomàtic i cortés vot de content de l'Ajuntament.²⁶

Encara el 8 de novembre de 1811 (i en aquest clima) es va produir una de les sessions amb més contingut polític. Ja no hi havia alcalde major presidint; aleshores, la primera autoritat municipal era Josep Marquesta, alcalde ordinari. En la proposta que s'elevava per a nous càrrecs municipals hi havia membres del que podríem anomenar la nova classe política, no marcada pel privilegi: Pere Sancho, Josep Romaguera, Josep Crespo... amb tot, semblava haver-hi consens. Segons el noble Carles Ciscar, síndic personer, va ser *verificada la propuesta antecedente con uniformidad de todos los concurrentes*.²⁷

A continuació, el mateix Ciscar feia una consideració que no cauria gens bé a la duquessa, i és que tot això s'havia de fer «*según se acostumbra en los pueblos*

25. AHCG, Llibre d'acords, AB-51. La duquessa, en aquest moment era «*Doña Maria Josepha Alfonso Pimentel, Téllez de Girón, Diego López de Zúñiga, Sotomayor, Borja, Ponce de León, Carroz y Centelles...*».

26. «*Respecto de haverse portado con honor, cristiandad, buen zelo y desvelo... se le libre testimonio de la contenta de haber cumplido exactamente en su ministerio.*» Sessió de 22 d'octubre de 1811. AHCG, AB-51.

27. Tot seguit, es passava a nomenar «*los demás empleos y funcionarios públicos de Ayuntamiento*», ço és: síndic procurador general, secretari i comptador «*según se manda en el artículo segundo de la soberana resolución de las cortes generales y extraordinarias de seis de agosto del corriente año*». AHCG, Llibre d'acords, AB-51.

de realengo». Gandia no ho era, és clar: però sí que era predilecta del rei Jaume I (referència no gens innocent), «*fundador de la misma*».²⁸

Aquesta cita i les que la segueixen són un claríssim exemple de com recórrer a la història i recordar allò que interessa a la causa i a la institució que s'està defensant; i de com s'està tancant un cicle, feudal, de prop de 600 anys. Entre altres coses, l'actiu personer Carles Ciscar inferia de tot això que les eleccions per als nous càrrecs de govern caldria fer-les «*según se practica en Valencia*»,²⁹ tot avançant en l'autonomia municipal i consultant, en tot cas, directament el Reial Acord.

Certament, el decret de les corts de l'estiu de 1811 va ser un dels actes legislatius més importants del segle i, sobretot, amb més repercussions socials i polítiques. No són molt abundants les notícies assequibles a les comarques centrals sobre els efectes d'aquesta disposició. Tot i aquest silenci, el fet és que moltes corporacions es formaven de nou sense els senyors, com hem vist a Gandia.

A Tavernes, la recepció del decret d'agost de 1811 va ser més efusiva. La seua publicació va anar acompanyada d'aplaudiments, visques, enhorabones, xocolata i refrescos. De bon matí, el dia 19 d'octubre d'aquell any, en presència d'un ajuntament en ple precedit del repicament de tambors, va tenir lloc la lectura d'aquest decret en boca del pregoner. L'alcalde major, Francesc Ortiz de Cantonat, havia desaparegut. Ell i la seua dona havien marxat precipitadament cap a Carcaixent. El mateix 1811, els veïns de la Vall es reunien en Junta General i decidien no pagar particions. Una vegada més, sentir parlar de «*junta*» era un motiu de tremolor per als monjos.

L'ocupació del 1812

El novembre de 1811, després de la capitulació de Sagunt, la junta superior del Regne va fer una crida al poble valencià des d'Albaida. Era un dels darrers crits,

28. En el mateix acord de 8 de novembre, reproduït a la secció documental d'aquesta publicació, hi ha àmplies referències historicistes a la fundació de la ciutat i a un privilegi del rei Pere I, el 28 «*de los expedidos por dicha magestad, incluido en el Auream Opus de Privilegios del Reyno, impreso en Valencia en el año 1505*». Consultable en «*Obra de oro de los privilegios reales...*»: 1999, p. 134.

29. Veure el mateix document referit en les notes anteriors. Al capdavant, Ciscar, en aquesta sessió, plantejava tot un model alternatiu de com nomenar els càrrecs i els oficials municipals.

abans de la imminent presa de la capital per Suchet. Aquesta ocupació, executada el gener de 1812, significava la caiguda de gran part del País, però no de tot.

Mentre Alacant resistia, l'ocupació de Xàtiva havia tingut lloc, prematurament, el 26 d'octubre de 1811 i durava fins al 5 de juliol del 1813. El mateix mariscal Suchet, nomenat duc de l'Albufera, hi establí el seu quarter general pel maig de 1812, des d'on esperava dominar el sud del Regne i evitar els desembarcaments anglesos als ports de Dénia i Alacant. Suchet, a més a més, per a la instauració de la seua autoritat, tenia el suport de part de la noblesa i el clergat, tots dos amenaçats per l'obra gaditana. És per això que no va aplicar el decret de Napoleó sobre abolició de senyories i fins i tot va ajudar en el difícil cobrament dels impostos senyorials. Prèviament a l'abandonament de Xàtiva, això sí, va fer tombar gran part del seu imponent castell, encara en bon estat.

En no pocs municipis, les autoritats s'havien avançat per rebre els francesos. Així, a Pego, l'11 de gener de 1812, els capitulars prenen un acord *ad hoc*, «con lo cual se adelantaba este servicio», tot fent guardar l'ordre i exigint —infructuosament— el lliurament d'armes.³⁰ Tot i això, en els seus llibres d'actes consten enfrontaments a trets en els carrers de la població.

No feia menys un personatge fortament lligat a Gandia, Pere Castillo i Almúnia, segon marquès de Jura Real i membre de la Junta Suprema de València. Per escenificar la benvinguda de la noblesa valenciana al mariscal Suchet, va allotjar a sa casa el governador francès Robert.

A Gandia, en l'inici del 1812 encara es llegien ordres del governador militar del partit i del Reial Acord borbònic. Fou el 21 de gener quan, a través de Pere Pouquet, arriba el decret del general Habert, de l'exèrcit imperial d'Aragó, fet a Dénia el dia 2. Tot seguit, segons vereda d'Esteve Echenique, llegida el 23, caldrà conduir queviures a Dénia i facilitar cabals «para la mesa del Excelentísimo Señor General, a fin de que no haya deserciones». Una vegada més, Gandia feia el paper de rebost dels exèrcits.

30. Sastre: 1979, 114-115.

Arran de l'ocupació s'aguditzava encara més, si era possible, la problemàtica de les contribucions: s'imposaven noves cises i es replantejava l'anterior supressió de les corresponents al peix i el vi, en benefici de la tropa.³¹

Seria l'u de febrer quan prenien possessió els nous governants, encapçalats per Lluís Castillo i Almúnia.³² El dia 10, una comissió formada per Joan Baptista Vallier i el degà Pere Antoni Mugaburu complimentava el duc de l'Albufera a València. En tornar, se'ls donava les gràcies «*por este tan recomendable servicio que han hecho por este común de vecinos*».

Hi havia continuïtats en els càrrecs: els diputats i síndics serien els mateixos, mentre que Jeroni Lloret seguia en el dipòsit de contribució de carns. Amb tot, en febrer es feia l'elecció per a diputat i personer del comú, amb la qual cosa el dia 25 en prenia possessió el francès Pere Lemonies.³³

Ben significativa seria la presentació per Josep Torner del títol d'alcalde major, el 4 de juliol, i també la seua aparatosa presa de possessió al palau ducal «*donde tienen el despacho del juzgado los señores alcaldes mayores*». A més d'aquesta actuació en l'àmbit de la justícia, ben prompte, el dia 21 d'agost, prenia possessió «*el señor gobernador político de esta ciudad como cabeza de partido*». Pedro Ferrer de Costa, governador polític de Dénia, havia manifestat que, per disposició del general Godin, s'havia declarat provisionalment Gandia com a cap de partit.

31. La nova cisa consistia en 10 diners més per lliura de carn per a racions de la tropa —llevat de la de vaca, que és per a pobres—. Sobre tot això hi va haver una forta polèmica interna al si de la Junta i l'Ajuntament amb postures enfrontades (i algunes acomodaticies) a la sessió de 2 de febrer. La cisa de vi i peix havia estat prèviament suprimida, verbalment, i s'havia enviat una consulta al secretari del ministeri d'hisenda. Finalment, es continuaria amb l'extracció, elevat consulta a Suchet o a qui faça falta. AHCG, AB-51. «*Respeto a que el mayor consumo de este género le hace la tropa, que debe ser privilegiada de todo impuesto, y no podía escusarse confusión y algún inconveniente con señalar tabernas para la misma tropa y otras para el paysanage.*»

32. Nebot i germà del marquès de Jura Real, cavaller de Montesa, Castillo havia estat capità de les milícies locals en començar la invasió francesa. El 1810 exercia com a comandant del batalló de milícies honrades de Gandia (quart de la governació de Dénia) i controlava els seus subministres. Per l'estiu s'adreçaven a Xàtiva, on es concentraven les forces i d'allí passaren a Carcaixent, Morvedre, Vila Real i Cabanes. Cf. Mezquita *et al.*: 2005, p. 29. AHCG, AB-50. Sessió de 21 de febrer de 1809; AHCG, AB-1543.

33. L'1 d'abril es formalitzava la proposta d'oficials de govern d'acord amb una carta de l'intendent, feta arribar per Pere Barbarin, regent de la jurisdicció de Dénia. En la terna per a alcalde hi eren Antoni Moran, Josep Figueres i Joaquim Company.

Els francesos, així, omplien amb celeritat els buits de poder i dibuixaven un nou mapa polític, predecessor dels canvis del XIX.

Del seu costat, el comandant militar de la plaça de Gandia, Defosseux, també intervenia en diversos acords, donava ordres, nomenava persones per fer repartiments o fins i tot advertia l'alcalde perquè prengué mesures en la neteja (*propreté*) de la ciutat (això pel mes de juny).

Ben prompte, ja en el mes de març, s'havien fet insuportables les seues exigències en matèria de bagatges i subministraments: Defosseux, ben expeditiu, prevenia i castigava per això els alcaldes d'Almoines, Beniarjó, Beniflà, Potries i Vilallonga.

En un sentit contrari, la corporació municipal demanava al comandant de Marina que tornés les racions subministrades, ja que la ciutat no es trobava obligada. Més endavant, sorgien igualment problemes pels subministraments derivats cap a Alcoi, on era el general Harispe: la ciutat declarava que no hi podia més. Del seu costat, el mateix intendent declarava no procedent el subministrament a les taules dels generals... Tot un embolic que generava munts de maldecaps i de paperassa. La qüestió dels allotjaments i subministraments a la tropa esdevenia el tema central en una ciutat-rebost com Gandia.³⁴

Lligades al mateix afer, la dimissió i successió de Lluís Castillo serien ben problemàtiques. Després de la munió de problemes sorgits amb les tropes, el nou alcalde electe, Antoni Moran, es resistia a ocupar el seu lloc i, amb motiu de l'edat i de patir unes terçanes, exigia la certificació de la seua «*impotencia física*». L'elecció havia estat proposada pel mateix ajuntament, realitzada per l'intendent Héctor

34. Encara el 22 de maig es reformava l'ordenança sobre bagatges: tots els veïns, tingueren o no cavalleries, hi estarien obligats (llevat dels jornalers pobres). El 29 de juny es prenia un acord certament contradictori sobre el subministrament d'arròs, garrofes i civada: s'acordava obeir l'ordre «*al paso que se represente a la superioridad sobre la imposibilidad de cumplirlo*». Finalment es plantejava un conflicte obert pels allotjaments entre la junta creada *ex-profeso* i el comandant. De fet, s'oficiava el comandant «*para que se sirva no immiscuirse en asuntos de alojamiento, y que le dexa a la Junta encargada de ellos para evitar las condescendencias (sic) y disimulos que se observan en perjuicio del buen orden y de la justicia distributiva deste servicio y carga contra lo dispuesto por leyes y ordenanzas, que tienen arreglado este servicio con la mayor seguridad...*» La junta d'allotjaments havia estat creada en sessió de 4 de març per descarregar de feina l'ajuntament i es trobava presidida per Francesc de Roda.

d'Arthenay i aprovada pel mariscal Suchet. Tanmateix, Castillo hauria de continuar fins que el 8 d'agost prenia possessió el noble i comerciant Joaquim Company «*por decreto del señor intendente y carta del señor coronel gobernador de Denia*».

Encara es troba pendent de realitzar un estudi de les víctimes de la guerra i dels seus aspectes més virulents, ja que el balanç de dos soldats morts i dos afusellats, el 1812, és provisional.³⁵ Tot plegat, i com veurem a continuació amb el culte eclesiàstic i l'ensenyament, mantinguts durant l'ocupació, fa la feta que Gandia fou una relativa bassa d'oli, cosa que veurem reflectida en moments històrics ben significatius.³⁶

Si bé breument, és necessari esmentar altres matèries importants durant l'ocupació: la primera d'elles, pel setembre, l'abolició de drets exclusius, privatius i prohibitius de senyoria (alguns drets, però no tots), la qual cosa contrastava amb l'aliança fàctica amb els francesos per al cobrament d'altres drets senyorials. De fet, la mateixa corporació municipal gandiana també requeria l'auxili militar de les tropes per forçar el pagament dels de Beniarjó i Beniflà en matèria de recs.

L'ofegament militar es combinava amb determinades mesures reformistes: en aquest sentit apunta la comissió feta a Carles Ciscar perquè acordés amb el capítol col·legial un lloc per instal·lar el cementeri, el qual acabaria sent l'ermita de les Ànimes. D'altra banda, per disposició directa del duc de l'Albufera (a precís de l'arquebisbe Company), el 16 de març, continuava l'ensenyament públic a l'Escola Pia, al mateix temps que es reparaven el quarter i les escoles.

35. Segons els llibres de difunts de la Seu Col·legiata, el 1812 hi apareixen dos soldats enterrats el 26 d'abril de 1812: Pedro Hernández, natural de Canàries, i Joaquim París, nat a Miramar i veí de Daimús. Al final de l'any apareixen també dos afusellats que no s'havien inscrit abans per problemes en el reconeixement dels cadàvers. Van resultar ser Josep Casanova, de la Pobra del Duc, i Jordi Portellí, maltés.

36. El fet que el mateix arquebisbe de València trobés recer a Gandia, i també altres càrrecs eclesiàstics, sembla apuntar en aquesta línia. Sobre l'accidentada arribada de Gabriel Hernández, vicari general d'Espanya dels PP. Escolapis, el 1808, veure *Diccionario enciclopédico escolapio*, vol. II, pp. 286-287. El beat Carmel Bolta, aleshores Pasqual Bolta, juntament amb altres xiquets del Real, va ser confirmat a l'església dels pares escolapis el 19 d'abril de 1811 pel bisbe de Terol don Blas Álvarez de la Palma. Una inscripció ceràmica ho recorda a la mateixa entrada d'aquesta església. Vegeu per on que el padri fou Don Carles Ciscar, acompanyat de donya Rita Avargues. Sembla, sens dubte, que el jove col·legi de l'Escola Pia de Gandia era considerat un lloc segur.

Allò més remarcable o, si més no, viscut i recordat amb intensitat, va ser l'acceptació pel general Habert de la proposta de la ciutat per tal d'habilitar l'ermita de Sant Roc separatament de l'Hospital Militar. En arribar els francesos i expulsar la comunitat franciscana, la commoció popular per la interrupció del culte a l'església del Beat Andrés Hibernón havia estat enorme. El president del convent de descalços, en ser exclaustrat, se'n va anar a la seua terra i va deixar les claus al síndic procurador general de l'Ajuntament.³⁷ La institució municipal no va perdre punt per tal de reprendre el culte i amb aquest fi va acudir al general Habert, a l'arquebisbe Joaquim Company, qui tenia relació estreta amb la ciutat, i fins i tot a l'intendent general de Béns Nacionals. Les gestions arribaren a bon fi, de manera que, «*considerando a los clamores del pueblo para que se pusiesen corrientes las iglesias*», es nomenaren capellans per a les ermites de Sant Antoni, la Concepció, els Dolors, Sant Nicolau i Loreto. El mes d'abril, la Direcció Nacional de Béns Nacionals lliurava a l'Ajuntament l'exconvent de descalços, tot creant un precedent que va resultar decisiu per a la definitiva apropiació municipal de l'edifici.³⁸ En l'àmbit religiós també va ser important la decisió de mantenir la festa del Corpus i suprimir la de sant Francesc.³⁹

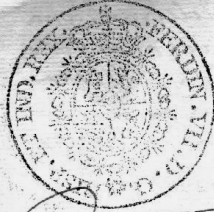
El breu període constitucional: un foc fatu

L'endemà de la retirada francesa, s'obria un període de vigència de la constitució gaditana, *la Pepa*. El general Elío consumava la reocupació del Regne durant el segon semestre del 1813 i en la primeria d'aquell estiu, la partida de Belda i les tropes regulars entraven a Ontinyent. El 19 de juliol es formava en aquesta població un ajuntament provisional que jurava solemnement la Constitució. A Gandia, la

37. «...y que el Ayuntamiento hiciese lo que le pareciese.» Tot seguit, la corporació municipal, molt prudent, ho va fer saber al comandant de la plaça «*a fin de que el Ayuntamiento no tenga ninguna responsabilidad y que este incidente se arregle conforme al decreto de supresión de regulares.*» Sessió de 8 de febrer. AHCG, AB-51.

38. Veure més detalls en Martí Sanz: 1932, p 83 i ss. Certament, no era gens innocent la recuperació del patronat municipal sobre l'antiga ermita, el qual, afirmava la corporació, havia cedit per a la fundació del convent.

39. Segons acord municipal de 13 de juliol de 1812. AHCG, AB-51.

Quarenta maravedis.

SELLO CUARTO, QUARENTA MARAVEDIS, AÑO DE MIL OCHOCIENTOS Y ONCE.

Nos D. Fr. Joaquin Company por la Gracia de Dios y de la Santa Sede Apostolica. Arzobispo de Valencia, Cavallero Prelado Gran Cruz. de la Real distinguida Orden Española de Carlos Tercero, del Consejo del Rey

Haviendosenos manifestado por parte de D. Joaquin Company y D. Pina Avargues Conserres Vecinos de Gandia en esta nuestra Diocesis que con Breve de su Santidad expedido en Roma en veinte y quatro de Setiembre de mil ochocientos cinco se hallan gozando del Privilegio de Oratorio privado en las casas de su habitacion y morada con las acostumbradas excepciones, y descanando alguna maior ampliacion de la citada gracia que comprenda tambien a la hija que tienen actualmente: Ven uso de nuestras facultades por la falta de comunicacion con su Santidad, e imposibilidad de su recurso en las actuales circunstancias por las presentes concedemos y ampliamos a los referidos Oradores primeramente el que en caso de enfermedad y elladivante que les impida salir de casa sin dano de su salud puedan hacer celebrar la Misa segun el Indulto aun en los dias mas solemnnes del año, la que valga al cumplimiento del precepto al enfermo y otra persona necesaria a su servicio; que igualmente en el mismo caso de enfermedad puedan guardando lo que deve observarse, conular y comulgar de mano del sacerdote, celebrando la Misa segun el Indulto.

Documentació de l'arquebisbe Joaquim Company i Soler a l'Arxiu de l'Escola Pia de Gandia (1754-1811).

seua proclamació tenia lloc el dia 25 de juliol «*con un inmenso concurso de vecinos a la misa solemne de acción de gracias*». Allí es llegia la constitució, el degà exhortava al seu compliment i acompanyaven la música i un repicament de campanes.

Segons remarca Maribel Morant, tot just aleshores entrava en acció una nova classe política, poc coneguda, dirigida per l'advocat Vicent Just i Chaveli i acompanyada per l'omnipresent noble Carles Ciscar.⁴⁰ Aquest nou ajuntament, per l'octubre, demanava comptes a l'oligarquia que havia format part dels quatre governs compresos o implicats amb la dominació francesa (Josep Marqueta, Lluís Castillo, Joaquim Company —aleshores a València— i Josep Figueres). Tot alhora, s'acordava la demolició de les forques, símbol de la jurisdicció senyorial.

Les represàlies contra els francesos, molt abundants entre els comerciants de Gandia, havien estat freqüents des de l'inici de la guerra.⁴¹ De les seues tendes serien requisats nombrosos teixits que servirien, exactament, per vestir les tropes del regiment de caçadors del Regne de València. Amb la retirada de Suchet, és clar, el control dels francesos s'intensificava. Especialment en casos tan problemàtics com el de Pere Pouquet, clar aliat dels ocupants que, no obstant això, reclamava poder tornar a Gandia i es declarava disposat a ser «súbdit» espanyol i jurar la «*santa constitución*». Pouquet va poder obtenir a València un salconduit, pel 1813. Tanmateix, a Gandia, els governants locals no oblidaven que ell sempre havia estat sota pavelló francès, havia estat vicecònsol del país veí i havia estat expulsat el 1808. En tornar amb els invasors havia estat el delegat de béns nacionals del partit de Dénia i s'havien conduït fins a sa casa or i plata requisats «*de los buenos ciudadanos y defensores de la patria, como de las demás comunidades*

40. Morant: 1984, p. 228. Per a altres autors, els canvis polítics del moment no foren radicals. Tot i això, fou un moment favorable perquè les classes mitjanes enriquides arribaren al poder. Cf. Romeo: 1990, 220. O, en paraules de Millan (2008 (b), p. 10), «*la intensa movilidad social se proyectaba sobre el espacio de la política*».

41. Els francesos eren la meitat de les famílies gandianes dedicades al comerç. Segons testimoni del notari Antoni Torres, de 23 de setembre de 1814, fins a l'any de l'ocupació francesa, els expedients oberts contra els francesos gandians eren els de les cases d'Andreu Arduin, Jaume Roman, Bertrán Soda, Josep Prats, Joan Raquette, Pere Esclaiet, Pere Boni, Antoni Basset, Francesc Beray, Lluís Brunel, Pere Françon, Josep Vallier, Antoni Gil i Francesc Fasi. També ens consta l'existència d'altres expedients contra les cases de Josep Rignon i Merle, *Jacquet Hermanos*, Josep Merle i, per descomptat, Pere Pouquet. AHCG, DE-2/62-68.

DE-2/67 199

Representàlia
Quarenta maravedís

**SELLO CUARTO, QUAREN
TA MARAVEDÍS, AÑO DE MII
OCHOCIENTOS Y QUINCE.**

M. Y. V. S.

Valencia 18 de Mayo 1815. Jaime Roman, Josef Bat. Josef Mealy y
Jacquet Hermanos y Comp. de Nacion francesa,
y Pedro Verón y del Com.º de esta Ciudad. a
V. S. dicen con respecto: Que en consecuencia
del Tratado de Paz y amistad concluido entre
francia y España se han pedido a esta Justicia
y mandado el abastamiento de carbón y siguientes
de Reparatias, pero no pueden entregarse los
Carpas, Ramos, o Expedientes de Cada una de las Casas,
que se avisan de los pedidos a el Administrador de
rentas de esta Ciudad, diga los embió a V. S. y que
están en la Contaduria de esta Intendencia. En
España, comprando esta atención.

Hay Supp- an a V. S. lo digno Mandar que se entreguen a
Josef Fouizat, encargado de los Supplicantes,
para recogerlos, así como que en la villa puedan
pedir sus intereses segun el tratado. Así lo
Exoran de la justificación de V. S. Gandia
el 16 de Enero de 1815. Jaime Roman,
Josef Mealy

Josef Bat.
Jacquet Hermanos

En fecho de esta fecha
En Valencia para cuyo fin acompaño los expedientes originales. Valentin
de Abul se 1815. Anacleto

Expedient sobre represàlies a comerciants francesos de Gandia (1813-1815). AHCG, Fons Sáenz de Juano, DE-2.

y monasterios que quedaron absolutamente saqueados». A sa casa es van trobar casulles, albes i altres objectes eclesiàstics... amb la qual cosa l'informe de l'Ajuntament va ser totalment negatiu.

Durant aquest període s'assajaren, com abans havien fet els francesos, noves divisions territorials. El País Valencià era dividit en 29 partits judicials, entre els quals es trobaven els de Gandia, Dénia, Callosa d'En Sarrià i Xixona. Els jutges, per primera vegada, eren independents del poder polític. Els canvis de noms de carrers i places serien unes altres mostres del canvi de situació. La recuperació del nom original de Xàtiva, gràcies a la influència de Joaquim Llorenç Villanueva, seria tot un símbol que parlava per si sol.

Pel maig de 1814 es rebien a Gandia les notícies que Ferran VII no jurava la Constitució. S'havien d'acomplir les veredes del governador de Dénia; però «*en la parte que se manda se derribe la lápida de la constitución no toca a esta ciudad por no haberse colocado semejante piedra*».⁴²

42. Sessió municipal del dia 23.

BIBLIOGRAFIA

- ALONSO i LÓPEZ, Jesús Eduard (1992): *Gandia al segle XIX: de la desintegració del ducat a la construcció de la ciutat contemporània. El poder local*. Treball inèdit per al CEIC Alfons el Vell.
- (1994): «Breu assaig sobre la força armada local i la formació de l'estat liberal», *Espai Obert*, núm. 1 pp. 27-32.
- (1998): *Història de la Safor*. Simat de la Valldigna, Edicions la Xara.
- (2003): *La quarta província: les Comarques Centrals Valencianes als temps contemporanis*. Text inèdit.
- (2007): «L'eixampla del Prado i els constructors d'una nova ciutat (segle XIX)», *Llibret de la falla Prado*.
- ARCINIEGA GARCIA, Luis (2001): *La memòria del ducat de Gandia i els seus títols annexos. Redactada per Basilio Sebastián Castellanos per al duc d'Osuna (1851-1852)*, Gandia, CEIC Alfons el Vell.
- ARDIT, Manuel (1969): «Los alborotos de 1801 en el Reino de Valencia», *Hispania*, XXIX, núm. 113, pp. 526-542.
- (1978): *Revolución liberal y revuelta campesina*, Barcelona, Ariel.
- BERENGUER BARCELÓ, Julio (1977): *Historia de Alcoy*, Alcoi, Llorens Distribuïdor, 3 vols.
- BLANCO VALDÉS, Roberto L. (1988): *Rey, cortes y fuerza armada en los orígenes de la España liberal, 1808-1823*, Madrid, Siglo XXI de España Editores i IVEI.
- CANALES GILI, Esteban (2003): «Ejército y población civil durante la guerra de la Independencia: unas relaciones conflictivas», *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, núm. 3. http://hispanianova.rediris.es/articulos/03_003.htm [Consulta: 6 d'octubre de 2008]
- CHAVAUD, Frédéric (1991): *De Pierre Rivière à Landru. La violence apprivoisée au XIXe siècle*, Bèlgica, Brepols.
- (2007): «Cronologia del Col·legi de l'Escola Pia de Gandia», Gandia, Escola Pia de Gandia.
- CRUZ, S. (juliol-desembre 1991): «Clientelismo, patronazgo y estrategias de poder en la sociedad rural italiana contemporánea. Una primera aproximación bibliográfica», *Noticario de Historia Agraria*, núm. 2, p. 123-127.
- Diccionario biográfico de políticos valencianos. 1810-2005*.
http://www.alfonselmagnanim.com/MEDIA/dicci_pol_val.pdf [Consulta: 6 d'octubre de 2008]
- (1983): *Diccionario enciclopédico escolapio*, Salamanca, Ediciones Calasancias, vol. II, Biografías de escolapios.
- DUFOUR, Gerard (1989): *La Guerra de Independencia*, Madrid, Historia 16.

- FONTANA i LÁZARO, Josep, *et al.* (1981): *La invasió napoleònica. Economia, cultura i societat*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
- FOUCAULT, Michel (1992): *Genealogía del racismo: de la guerra de las razas al racismo del estado*, Madrid, Las ediciones de la Piqueta.
- FRANCO, V.I.: «Descripción política, civil y rústica de la ciudad de Gandía y su término». Aquesta forma part de la «Memoria en la que se contiene la población actual de primer, segundo y tercer orden de este Reyno de Valencia, con la historia y estado en que se hallan (1803)», la qual es pot veure al seu torn reproduïda en RIBES, V. (1987): *La ilustración marginada: Vicente Ignacio Franco*, València, Diputació Provincial, pp. 147-199.
- FULLANA MIRA, Luís (1920): *Historia de la villa y condado de Cocentaina*, Alcoi i València, Juan Raduan e Imprenta Huici. Reedició a Alcoi: (1975) Obra Cultural del Monte Piedad y Caja de Ahorros de Alcoy, afegeix un capítol.
- (1997): *Historia de la ciudad de Ontinyent*, Ontinyent, Caixa d'Estalvis d'Ontinyent.
- GANDIA i CALABUIG, Josep (1995). «Ontinyent a l'època contemporània (del segle XIX al XX)», en *Història bàsica d'Ontinyent*, Ontinyent, Ajuntament, pp. 215-269.
- GONGA, Josep Enric (2000): *La ciutat i els costums. Una aproximació a la vida quotidiana de la Gandia del XIX*, Simat de la Vallidigna, la Xara.
- LA PARRA LÓPEZ, Emilio (1996): «El final del Antiguo Régimen: la guerra del Francés», en *Historia de l'Alcoià, el Comtat y la Foia de Castalla*, Alacant, Informació Diario, Editorial Prensa Alicantina, vol. II, pp. 457-480.
- (1999): «La Guerra de la Independencia», en *Historia de la Marina Alta*, Alacant, Editorial Prensa Alicantina, etc., pp. 469-492.
- MARTÍ SANZ, Andrés (1932): *Apuntes históricos del ex-convento de san Roque de Gandía*, Gandia, Imprenta Viuda de Pío Lloret.
- MEZQUITA, Francesc; FRAMIS, Maite i ALONSO, Jesús E. (2005): *El marquesat de Jura Real*, Simat de la Vallidigna, Edicions la Xara.
- MILLAN i GARCIA-VARELA, Jesús (maig de 2008, en premsa): «Del poble del Regne al poble de la Nació: la Guerra del Francés i l'espai social de la política», en *La Guerra del Francès al territoris de parla catalana (1808-1814)*, Simposi organitzat per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i l'Ajuntament d'El Bruc (l'Anoia).
- (2008, en premsa): «Colapso del antiguo régimen, revolución y movilidad social: 1808 como inicio de la España contemporánea».
- MORANT, Isabel (1984): *El declive del señorío. Los dominios del Ducado de Gandía. 1705-1837*, València, Institució Alfons el Magnànim.
- ALANYA, Luís (compilador) (1999): *Obra de oro de los privilegios reales de la ciudad y del Reino*

de Valencia, con la historia del cristianísimo rey Jaime, su primer conquistador, València, Ajuntament i Federico Doménech.

ROMEO MATEO, María Cruz: «La crisi política de l'Antic Règim (1814-1833)», en ARDIT, M. (coord.) (1990): *Història del País Valencià. L'època borbònica fins a la crisi de l'Antic Règim*, Barcelona, Edicions 62, vol. IV, pp. 215-241.

TOSCAS i SANTAMANS, E. (juliol-desembre 1991): «Los estudios sobre el poder local en la Francia rural (ss. XVIII-XIX). Un comentario bibliográfico», *Noticiario de Historia Agraria*, núm. 2, pp. 113-122.

SARTHOU CARRERES, Carlos (1933-1935): *Datos para la historia de Játiva, Xàtiva*, Blai Bellver, 3 vols. (*Tomo segundo: la ciudad de San Felipe en el siglo XVIII, 1934-1935* i *Tomo tercero: La ciudad de Játiva en el siglo XIX, 1935*).

SASTRE FERRANDO, Bernardino *et al.* (1979): «Historia de la Villa de Pego», en *Pego (Miscelánea)*, Alacant, Publicaciones de la Caja de Ahorros Provincial, pp. 7-122.

SAVALL TODO, Vicent; MARTÍ PELLICER, Bernat i ALONSO LÓPEZ, Jesús Eduard (2007), *Vespres de revolució a Gandia*, Simat de la Valldigna, Edicions la Xara.

(1810): *Sucesos de Valencia desde el día 23 de Mayo hasta el 28 de Junio del año 1808*, València, en la imprenta de Salvador Faulí.

VÀZQUEZ, Albert (1992): *Paisaje urbano. Tipologías y lenguajes arquitectónicos* [treball inèdit per al CEIC Alfons el Vell dins del projecte *Gandia al segle XIX. De la desintegració del ducat a la construcció de la ciutat contemporània*].

— (1994): «La reforma interna de la Gandia del XIX», *Espai Obert*, núm. 1, pp. 53-60.

FONTS

Arxiu Històric de la Ciutat de Gandia (AHCG)

Secció Històrica

—Llibres d'acords de l'Ajuntament (1807-1814). AB-50-52.

—Cartes, veredes i ordres de la ciutat (1810-1812). AB-235-236.

—*Repartimiento del real derecho de equivalente* (1801). AB-528.

—Llibre de recepció de nobles de la ciutat de Gandia (1795-1854). AB-1718.

—Expedients d'alienació de la sèptima de les parròquies de la Safor (1807). AB-1874.

—Registre i jurament de lleialtat dels estrangers de Gandia al Rei (1791-1793/1831). AB-1706.

—Contribucions extraordinàries de guerra i subministraments per a la Guerra de Napoleó (1808-1814). AB-1604.

—Correspondència i documentació sobre subministraments i d'altres de la Guerra de Napoleó (1808-1817). AB-1605.

—*Comptes, sortejos, repartiments i altra documentació sobre la milícia nacional* (1810-1874). AB-1587.

Fons Sáenz de Juano

—Expedients sobre represàlies a comerciants francesos durant la Guerra de Napoleó. 1813-1815. DE-2/62-68.

Arxiu de l'Escola Pia de Gandia (AEPG)

—Documents de fra Joaquim Company i Soler, OFM, Arquebisbe de València (1800-1813). (Penàguila, 1732 - València, 1813). 1754-1811.

—Dossier sobre Manuel Hernández i el beat Carmel Bolta.

Arxiu de la parròquia de Santa Maria de Gandia (APSMG)

Libro de difuntos (1798-1830).

Arxiu de la Confraria de la Mare de Déu dels Desemparats de València.

Llibre d'ajusticiats, núm. 1.